

МАҲСУЛОТ СИФАТИНИ БОШҚАРИШ ОМИЛЛАРИ

А. М. Назаров

А. Н. Файзуллаев

А. С. Алиқулов

Тошкент давлат аграр университети

nazarov@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Мақолада мамлакатнинг иқтисодиётини бозор иқтисодиёти шароитида ривожлантиришнинг асосий мақсади илмий-техник тараққиётни шакллантириш жаҳон стандарти талаблари асосида сифатли маҳсулотлар ишлаб чиқаришда меҳнат, моддий ва молиявий ресурслардан оқилона фойдаланиш, сифатни ошириш ҳисобига рақобатдошликни ошириш ҳақида қисқача маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: сифат масаласи, объект, эҳтиёжлар, тавсифлар, қўлланувчанлик, «ИСО 9001» сифатни.

ABSTRACT

The article presents a summary of strengthening the role of international standards in the market economy as the main factor of increase of competitiveness of production and scientific and technological development by improving the quality, efficiency of production, labor, material and moral resources

КИРИШ

Ҳар қандай мамлакатнинг иқтисодий ҳолати унинг илмий-техник тараққиёти билан бевосита боғлиқдир. Илмий-техник тараққиётнинг асосий мақсади юқори сифатли маҳсулот ишлаб чиқаришда меҳнат, моддий ва молиявий ресурслар сарфини камайтириш ҳисобланади. Шубҳасиз, иқтисодиёт ва илмий-техник ривожланишнинг мақсади муштарак бўлиб, жамият эҳтиёжларини қондиришга қаратилган.

Сифат масаласи барча мамлакатлар учун иқтисодий тараққиёт ҳолатидан қатъий назар долзарб масалалардан ҳисобланади. Шундай экан, маҳсулот ва хизматлар сифатини яхшилаш ва хафсизлигини кафолатлашга муҳим объектив зарурият сифатида қаралиши зарур.

Сифат – бу маҳсулот ва хизмаларнинг истеъмолчи талабларини қондиришга олиб келувчи хусусият ва тавсифлар йиғиндисидир.

“Сифат” тушунчасини аниқроқ талқин қилганда кўпроқ иқтисодий аҳамиятга эга бўлиб, ўзида кўп қиррали натижаларни мужассам этади. Бундан ташқари, бу атамани ташкил этувчи тушунчалар: “даража”, “хусусий тавсиф” ва “талаблар” аҳамиятини аниқ ифодалаш муҳим.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Шуни таъкидлаб ўтиш жоизки, “сифат” атамаси мураккаб бўлиб, объектнинг универсал жиҳатларини ўзида намоён этади. Мақсад ва қўлланилиши боғлиқлиги бўйича сифатнинг қуйидаги: фалсафий, ижтимоий, иқтисодий, техникавий, ҳуқуқий ва информатив жиҳатларини эътироф этиш мумкин.

Сифатнинг фалсафий ифодаси “объектнинг ўзлигини намоён қилувчи туб моҳиятини” билдиради.

Сифатнинг информатив жиҳати ҳақида сўз борганда, ихтиёрий объект тўғрисида умумий ахборотларнинг сифатини аниқлаш учун етарли бўлмайди ва шунинг учун аниқ ифодаланиши лозим. Шу сабабли, баҳолаш учун сифат тавсифларини чегаралашга мажбурмиз. Бундан ташқари сифат тушунчаси кўраётган объектимизга мувофиқ ҳолда “маҳсулот” сўзи билан ифодаланади. Қаралаётган маҳсулотнинг сифатини стандартлаштириш нуқтаи назаридан қуйидагича таърифлаш мумкин:

Маҳсулот сифати-маҳсулотнинг қўлланилишига тегишли аниқ эҳтиёжларни қаноатлантирувчи ва унинг яроқлилигига боғлиқ хусусиятлар мажмуидир.

“Сифат” тушунчаси учта элементни қамраб олади:

1. Объект;
2. Эҳтиёжлар;
3. Тавсифлар.

Объект фаолият ёки жараён; маҳсулот, хизмат; ташкилот; тизим ёки алоҳида шахс, уларнинг турлича комбинацияси ҳам бўлиши мумкин.

Эҳтиёж. Талаблардан қаноатланмаслик ҳолати сифатида қаралади. Энг оддий даражаси-физиологик эҳтиёж бўлиб, озиқ-овқат маҳсулотлари ёрдамида қаноатланишга таалуқли бўлган унинг хавфсизлигига бўлган эҳтиёждир. Энг юқори даражасига эстетик эҳтиёж ва бадий эҳтиёжлар киради.

Талаблар универсал ҳисобланиб, уларга қўлланувчанлик, хавфсизлик, экологик тозаллик, эргономика, ресурслар тежамкорлиги, технологик ва эстетик талабларга бўлинади.

Қўлланувчанлик талаблари - бу маҳсулотга қўйилган талабни бажариш учун асосий вазифаларни аниқловчи, маҳсулот хусусиятининг яроқлилиги, материаллар ва хомашёнинг асосий таркиби ва тузулиши, мослиги ва ўзароалмашувчанлигини ифодалайди.

Эргономик талаблар– фойдаланишда қулайликни таъминлаш учун инсон организмнинг хусусиятлари билан буюм конструкциясининг ўзаро мутаносиблигини белгиловчи талаблардир.

Ресурслар тежамкорлигига – хомашё, материаллар, ёнилғи, энергия ва меҳнат ресурсларидан тежамкорлик билан фойдаланишга бўлган талаблар.

Технологик талаблар – маҳсулотни белгиланган сифат кўрсаткичларида минимал харажатлар билан тайёрлаш, эксплуатация ва таъмирлашга мослашганлиги билан боғлиқ талаблардир.

Эстетик талаблар – шакллар аломатларини инсон қабул қилиб сезишида маҳсулот ёки хизматнинг бадий шакли, ижтимоий-маданий аҳамиятини ифода этиш каби хусусиятларини ўз ичига олади.

Тавсифлар – объект хусусиятларининг фарқланишини белгилайди.

Ҳозирги кунда таъминотчиларнинг стандарт талабларига етарли даражада роя этишларини ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ва кўрсатилаётган хизматларнинг сифат ва хавфсизлик сертификати билан асосланмоқда, бироқ

сифат тизими сертификати истеъмолчи ва буюртмачилар ишончини янада кўпроқ қозонишга олиб келади.

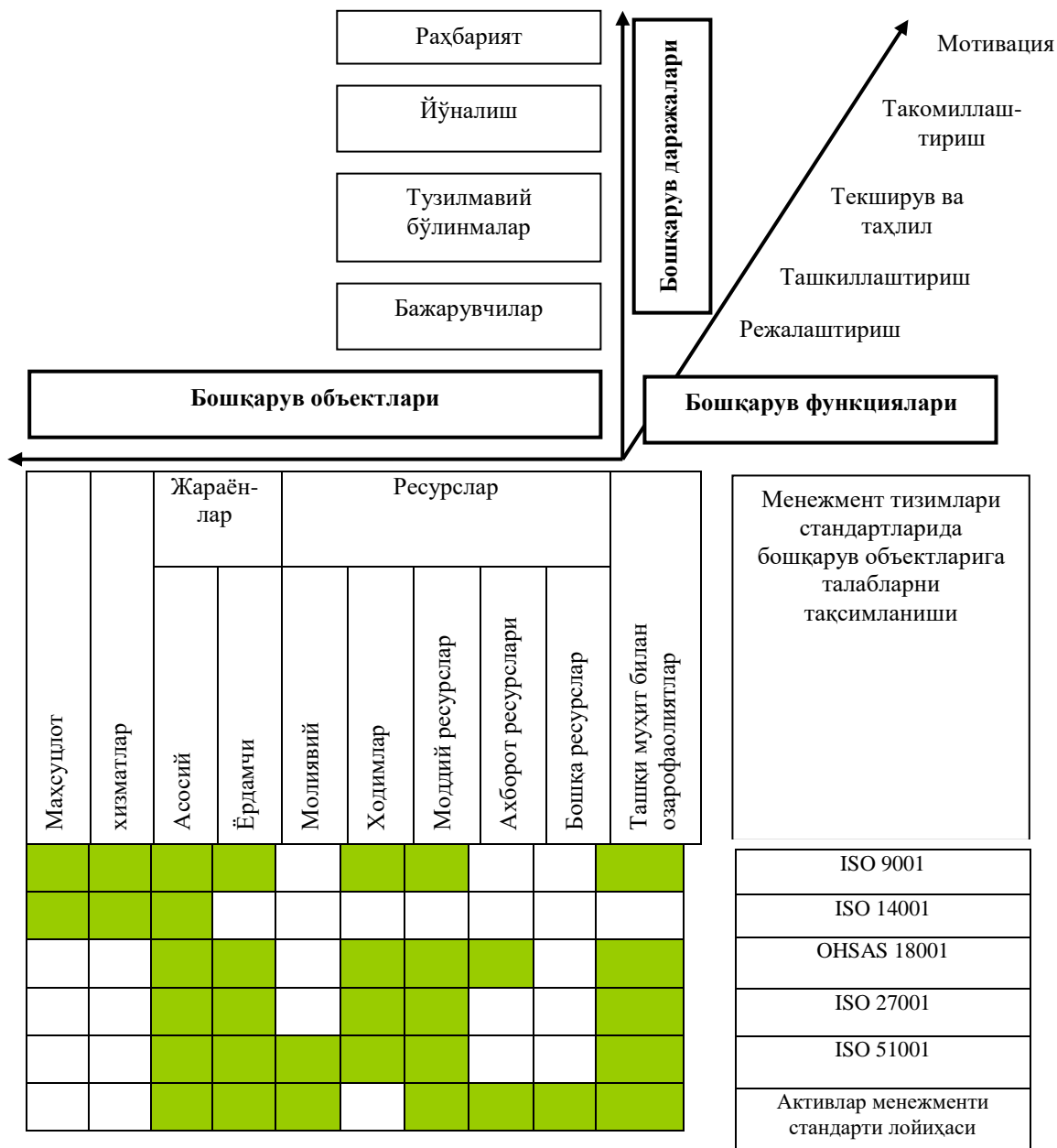
Сифат тизими сертификати сифатнинг турғунлиги, ўлчанаётган сифат кўрсаткичларининг аниқлиги ва ишончилигини яратиб, кўрсатилаётган хизмат ва ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларни тайёрлаш жараёнлари юқори даражада амалга оширилаётганлиги ҳақидаги далиларни ўзида номоён этади.

Маҳсулотларнинг сифат кўрсаткичларини аниқлаш ва сифатини таъминлаш ҳамда сифатини бошқаришда метралогиya, стандартлаштириш ва сертификатлаштириш фаолияти муҳим ўрин тутиши маҳаллий ва хорижий тажрибаларда ўз аксини топган. Маҳсулот сифатини баҳолаш ва таъминлаш, маҳсулотни ишлаб чиқариш корхоналарнинг иқтисодий самарадорлиги ва рақобатбардошлигини таъминлайди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Натижавийликни баҳолаш усулини ишлаб чиқишда СМТ ишлаб чиқилган СМТ моделдан фойдаланиш тавсия этилади (1-расм). Ушбу корхона менежменти тизими ҳажмий модели, менежментга умум тан олинган классик ёндошувига асосланган, уни ичидан қуришга рухсат этилади, аммо, сифат менежменти тизими ва бошқа налогик менежмент тизимлари билан параллел бўлмаслиги лозим.

1-расм. Интегрирланган менежмент тизими модели

«ISO 9001» сифатни бошқариш халқаро сертификатиغا эга. Уларни жорий қилишдан кўзланган мақсад эса товарларни халқаро бозорда интеграллашувини таминлашдир. СМТ жорий қилиш корхоналарнинг тендерларда қатнашиш, менежмент тизимини такомиллаштириш, ишлаб чиқариш жараёнларини оптималлаштириш ва ҳамкорлик муҳитини ривожлантириш имкониятларини беради.

ХУЛОСА

Корхонада ИСО 9001 сертификатни мавжудлиги ҳамкорлик муносабатларни ривожлантириш, инвеститсияларни жалб этиши, жаҳон молиявий бозорига чиқиш учун мажбурий шартлардан бўлиб ҳисобланмоқда. ИСО сертификати – нуфузли ва обрўли халқаро ташкилот (ИСО) томонидан холисона тан олинган гувоҳномадир. Ундан ташқари ИСО сертификатига эга бўлган корхоналарда бошқарув тизими тўғри йўлга қўйилган бўлади.

ИСО 9000 оиласидаги стандартлар учта моделини сертификатлаштиришга асосланган:

1. ИСО 9001 – Ишлаб чиқиш (ишлаб чиқариш, лойиҳалаштириш, монтаж ва хизмат кўрсатиш) босқичларида сифатни таъминлаш модели.

2. ИСО 9002 – Ишлаб чиқариш ва монтаж босқичларида сифатни таъминлаш.

3. ИСО 9003 – Тайёр маҳсулотни синаш ва текшириш босқичида сифатни таъминлаш модели.

Янги версия стандарти сертификатлаштирувчи, муқобил сифат моделларини ўзида мужассам этмайди. Пайдо бўлган ИСО 9001:2008 стандартини қайта кўриб чиқиш натижасида 1994 йилги ИСО 9001, ИСО 9002, ИСО 9003 стандартлар версияси қатор тамойилли фарқлари мавжудлигини ўзининг моҳияти бўйича алаштирилган. Масалан, ҳужжатлар мажмуаси аввал 24 та стандартдан иборат бўлган бўлса, ҳозирда ўзида қуйидаги 4 та асосий стандартларни қамраб олади.

REFERENCES

1. Абдувалиев А.А., “Метрология, стандартлаштириш ва сертификатлаштириш” Дарслик “Шарқ” 2018. 607-Б.
2. Парпиев М.П., Назаров А.М. “Стандартлаштириш асослари”. Ўқув қўлланма. –Тошкент: ТДАУ, 2021. 115 б.
3. Буриев Х., Жураев Р., Алимов О. Мева-сабзавотларни саклаш ва уларга дастлабки ишлов бериш. Т.: «Мехнат», 2002.
4. Орипов Р.О. ва бош. Кишлоқ хужалиги маҳсулотларини саклаш ва қайта ишлаш технологияси. Т.: «Мехнат», 1991.